

ବୈଶାଖ

ପଦ୍ମଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ
(୧୮୮୫-୧୯୫୭)

କବି ପରିଚୟ :

କବି ପଦ୍ମଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ସତ୍ୟବାଦୀ ଜାତ୍ୟ ଚେତନାର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସାଧକ । ତାଙ୍କର ଗୀତିକବିତାରେ ଜାତୀୟତାବୋଧ, ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରୀତି, ପ୍ରକୃତି-ଉପାସନା ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାନୁଭୂତି ପରିଭ୍ରମ । ତାଙ୍କର 'ଧଉଳିପାହାଡ଼', 'ଖୋରଧା ପ୍ରଥମ ଦର୍ଶନେ', 'ତ୍ରିବେଣୀ ଚଳେ' ଆଦି କବିତାଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଶାର ପାଠକମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ । ତାଙ୍କର କବିତା ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଲାପ ଗୁଚ୍ଛ, ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ, ପଦ୍ମପାଖୁଡ଼ା ଓ ଆଶାମଂଜରୀ ଆଦି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

'ବୈଶାଖ' କବିତାରେ ବୈଶାଖ- ପ୍ରକୃତିର ସୂଚନା ସଂଗେ ସଂଗେ ନବ ସୃଷ୍ଟି ଓ ନବଜୀବନ ପାଇଁ ସଂକେତ ରହିଛି ।

ଆସ ବୈଶାଖ ରୁଦ୍ର ଦେବତା ମମ ମନ୍ଦିରେ ଆଜି

ଚକ୍ଷୁ କିରଣେ ପୋଡ଼ିଦିଅ ମୋର ଚପଳ ଚିତ୍ତାରାଜି,

ଏ ସବୁରେ ଆଉ ନାହିଁ ପ୍ରୟୋଜନ

ହୁଝିଛି ହୁଝିଛି ଏ କିବା କଷଣ

ଆପେ ଆପଣାର ଆଣିଛି ମରଣ

ଯାଉ ସବୁ ମୋହ ଭାଜି ।

ନୟନୁ ସରିଛି ସରଳ ଦୃଷ୍ଟି ଶରୀରୁ କନକ କାନ୍ତି,

ମୁଗଧ ପରାଣୁ ତୁଟିଛି ବାସନା ଭାଙ୍ଗିଛି ମାନସୁ ଭ୍ରାନ୍ତି,

ତୃଷ୍ଣିତ ଅନ୍ତରେ ମୃଗତୃଷ୍ଣା ପାଇଁ,

ଆଉ ଏ କାନ୍ତାରେ ନ ପାରିବି ଧାଇଁ,

ସର ବା ଚଟିନୀ ଦିଅ ହେ ଦେଖାଇ,

ସହି ନ ପାରିବି ଶ୍ରାନ୍ତି ।

କୋମଳ ତରଳ କଳକଳ ଯାହା ଅଛି ସବୁ ଦିଅ ସାରି,

ଆଉ ନ ହୁଏ ମୁଁ କଳନିନାଦିନୀ ମୋହିନୀ ବିପକ୍ଷାଧାରୀ,

ପୋଡ଼ିଯାଉ ପ୍ରାଣ ଭାଙ୍ଗୁ ଏ ବକ୍ଷ,

ଦିଶୁ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୃଦୟ କକ୍ଷ,

ଛିଣ୍ଡିଯାଉ ମୋର ଲଳିତ ପକ୍ଷ,

ବିଘ୍ନ ବିପତ୍ତିହାରୀ ।

ସରିଛି ତ ମଧୁ, ଆଉ ଛାୟାଟାଏ ରହି ଦେବ କିବା ସାର,

କିବା ସୁଖ ଆଶେ ତୁଥା ବହିଥିବି ଏଡ଼େ ପ୍ରେତଗାରେ ଭାର,

ସରିଛି ତ ଶିରୀ, ଶିରୀର ଛାୟା,

ଜଡ଼ିଥିବ କିପାଁ ଏ ଶୁଷ୍କ କାୟା,
ତୁଟିଯାଇ ସବୁ ମୋହିନୀ ମାୟା,

ହୋଇଯାଉ ଛାରଖାର !

ଆଣିଥାଅ ଦେବ ଶୋଣିତଶୋଷୀ ଚଣ୍ଡ କିରଣ ତବ,
କର ହେ ମୋ ହୃଦେ ନବ ଅଭିନୟ ତାଣ୍ଡବ ଅଭିନବ,
ଜାଳିଦିଅ ବେଗେ ରକ୍ତ-ଅନଳ
ପୋଡ଼ିଦିଅ ମୋର ସୁଷମା ସକଳ,
ଭାଙ୍ଗିଦିଅ ମୋର ବାସନା-ବିକାର,
ପଡ଼ି ରହିଥାଉ ଶବ ।

ସେହି ଶବେ ବସି ରୁଦ୍ରଦେବତା ସାଧ ହେ ତୁମ୍ଭରି ଯୋଗ
ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଜୀବନେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ପଛେ ହୋଇଯାଇ ଶୁଭ ଭୋଗ,
ଶଙ୍ଖ ଡମ୍ବରୁ ବାଣୀର ତାନେ
ନବ ଜାଗରଣ ଆସୁ ହେ ପ୍ରାଣେ,
ଲଭୁ ନବ ପ୍ରଭା ନବୀନ ଧ୍ୟାନେ,
ଦୈନ୍ୟ ଦୁରିତ ରୋଗ ।

ଶୂନ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୁଭ ଅଶୁଭ ଯାଏଁ ହେ ଜୀବନେ ଭୁଲି,
ବିଶ୍ୱ ଦୁଆରେ ଭଜା ହୁଏ ଆସି ବୋଲି ଦେହେ ଯଜ୍ଞଧୂଳି;
ନବ ନବ ବର୍ଷେ ନବୀନ ଗନ୍ଧେ
ଚୁତନ ରାଗିଣୀ ଚୁତନ ଛନ୍ଦେ
ପ୍ରଭାତେ ପ୍ରଦୋଷେ ନିତି ଆନନ୍ଦେ
ଧରି କରେ ଧାତା ତୁଳୀ ।

ସେ ତୁଳୀ ପରଶେ ବିଶ୍ୱଭଣ୍ଡାରୁ ଆସୁ ନବ ପ୍ରଭା ଛୁଟି,
ବିଶ୍ୱଲଲାଟୁ ପୋଛି ହୋଇଯାଉ କ୍ଷତ ବ୍ୟଥା ଦୋଷ ତୁଟି;
ଶତ ଶତ ବର୍ଷ ମାନ ଅପମାନେ
କେତେ ଅନାଦରେ ବିବିଧ ବନ୍ଧନେ
ହଜିଛି ଯେ ଜ୍ୟୋତି ଜଗତ ନୟନେ
ଉଠୁ ସେ ଗରବେ ଫୁଟି ।

ସୂଚନା :

ଶୀଘ୍ର କବିତାରେ କବି ସ୍ୱୀୟ ଜୀବନ ସହିତ ସଂସାରର ଦୁଃଖ ଜର୍ଜରିତ କ୍ଷତାନ୍ତ ଅତ୍ୟୁତ ଜୀବନ ଦେଖୁ ବ୍ୟଥୃତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଜଗତର ବ୍ୟଥା-ବେଦନା-ହତାଶା-ବ୍ୟର୍ଥତା-ବାଉଁଶତାର ବିନାଶ ପାଇଁ କବି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବୈଶାଖ ରୂପକ ରୁଦ୍ର ଦେବତାକୁ ଆହ୍ୱାନ କରିଛନ୍ତି । କବିଙ୍କ ଶବ ଉପରେ ମହାଯୋଗୀ ରୁଦ୍ର ଯୋଗ ସାଧନ କରି ତାଣ୍ଡବରେ ଜଗତର ସକଳ ପାପତାପ ଧ୍ୱଂସ କରିବାକୁ ସେ କାମନା କରିଛନ୍ତି । ରୁଦ୍ର ବୈଶାଖ ବର୍ଷଣମୁଖର ଆଷାଢ଼ର ଆଗମନ କରାଇଥାଏ । ଅଶାନ୍ତ

ପ୍ରଳୟ ପରେ ନବ ସୃଷ୍ଟିର ନବ ଜୀବନରେ ଅନ୍ଧକାରପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତକୁ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ କରିବା ପାଇଁ କବି ରୁଦ୍ର ଦେବତାକୁ ଆତ୍ମିକ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଛନ୍ତି, ଯାହା କବିତାର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ।

- ବୈଶାଖ- ବିଶାଖା ନକ୍ଷତ୍ର ଯୁକ୍ତ ମାସ, ଓଡ଼ିଆ ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ମାସ
 ରୁଦ୍ର - ବିଶେଷଣରେ- ଉଗ୍ର, ଭୀଷଣ, ପ୍ରତ୍ୟୁ, ସଂହାରକ
 ବିଶେଷ୍ୟରେ - ଶିବ, ଶିବଙ୍କ ପ୍ରଳୟମୂର୍ତ୍ତି, ଏକାଦଶ ଗଣଦେବତା
 ଚଣ୍ଡ - ବିଶେଷଣରେ - ନିଷ୍ଠୁର, ପ୍ରବଳ, ପ୍ରଖର, ଦୁଃସହ, ଭୀଷଣ
 ବିଶେଷ୍ୟରେ - ଶୂନ୍ୟ ଓ ନିଶ୍ଚୁଳ ଅନୁଚର ରାକ୍ଷସ, ପାର୍ଶ୍ୱଦେବତା
 ମୋହ - ସାଂସାରିକ ଆସକ୍ତି, ଅଜ୍ଞାନ, ମାୟା, ମମତା, ମୂଢ଼ତା (କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ମୋହ, ମଦ, ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ ଷଡ଼ ରିପୁ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ)
 କାନ୍ତି - ଶୋଭା, ଦୀପ୍ତି, ଦୁ୍ୟତି, ଜ୍ୟୋତିଃ, ବର୍ଣ୍ଣ
 ବାସନା- ବାଞ୍ଛା, କାମନା, ଅଭିଳାଷ
 ମୃଗତୃଷ୍ଣା- ମରୀଚିକା, ପ୍ରଖର ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ମରୁଭୂମିରେ ଜଳବେଶାର ଭ୍ରମ, ବ୍ୟର୍ଥ ଆଶା
 କାନ୍ତାର- ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ଦୁର୍ଗମ ଅକ୍ଷଳ
 ଶ୍ରୀତି- ପରିଶ୍ରମ ଜନିତ କ୍ଳାନ୍ତି, ବିଶ୍ରାମ, ବିରାମ
 ବିପତ୍ତୀ- ବୀଣା
 ସରିଛିତ ମଧୁ-ଏହା ଯୌବନ ରୂପକ ମଧୁକୁ ବୁଝାଇଅଛି ଯେହେତୁ କବି ପରିଣତ ବୟସରେ ଉପନୀତ ।
 ପ୍ରେତ- ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅତୃପ୍ତ ଆତ୍ମା
 ମୋହିନୀ- ମୋହକାରିଣୀ, ମନୋହାରିଣୀ, ପରମାସୁନ୍ଦରୀ
 ଶୋଣିତ- ରକ୍ତ
 ତାଣ୍ଡବ- ଶିବଙ୍କର ପ୍ରଳୟକାଳୀନ ଭୟାନକ ନୃତ୍ୟ
 ବିକାର - ବିକୃତି, ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବ, ମନ୍ଦଗୁଣ
 ଦୈନ୍ୟ- ଦରିଦ୍ରତା, ଦାନତା
 ଦୁରିତ- ପାପ, ଦୁଷ୍ଟତା
 ପ୍ରଦୋଷ- ସନ୍ଧ୍ୟା
 ଲଲାଟ - କପାଳ ଦେଶ, ଭାଗ୍ୟ, ଅଦୃଷ୍ଟ

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ତରମୂଳକ

୧. 'ବିଶ୍ୱ ଲଲାଟୁ ପୋଛି ହୋଇଯାଉ' - ରେଖାଙ୍କିତ ପଦ କେଉଁ ବିରଚିତ ?

- (କ) ଦ୍ୱିତୀୟା, (ଖ) ତୃତୀୟା,
 (ଗ) ଚତୁର୍ଥୀ, (ଘ) ପଞ୍ଚମୀ

୨. “ଶୂନ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୁଭ ଅଶୁଭ ଯାଏଁ ହେ ଜୀବନେ ଭୁଲି,
ବିଶ୍ୱ ଦୁଆରେ ଉଭା ହୁଏଁ ଆସି ବୋଲି ଦେହେ ଯଜ୍ଞଧୂଳି ।”
ଏଥିରେ କବି କେଉଁ ଅଳଂକାର ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି ?
(କ) ଯମକ, (ଖ) ଅନୁପ୍ରାସ, (ଗ) ଶ୍ଳେଷ
୩. ବୈଶାଖକୁ ରୁଦ୍ର ଦେବତା ବୋଲି କବି କଳ୍ପନା କରିବାର କାରଣ କ’ଣ ?
(କ) ବୈଶାଖରେ ରୁଦ୍ରଙ୍କର ପୂଜା ହୁଏ । (ଖ) ବୈଶାଖ ରୁଦ୍ରଙ୍କ ପରି ସୁନ୍ଦର ।
(ଗ) ବୈଶାଖରେ ରୁଦ୍ର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । (ଘ) ବୈଶାଖ ରୁଦ୍ରଙ୍କ ପରି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ।
୪. ଯେପରି ତଟ ଥିବାରୁ ନଦୀ-‘ତଟିନୀ’-ସେହିପରି ଏଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ କ’ଣ ହେବ ?
(କ) ସ୍ରୋତ ଥିବାରୁ (ଖ) କଲୋଳ ଥିବାରୁ
(ଗ) ଶୈବାଳ ଥିବାରୁ (ଘ) ତରଙ୍ଗ ଥିବାରୁ
୫. ଶୁଭ-ଅଶୁଭ ପରି କବିତାରୁ ଆଉ ଦୁଇ ଯୋଡ଼ା ବିପରୀତ ଭାବଧରା ଯୁଗ୍ମଶବ୍ଦ ବାଛି ଲେଖ ।
୬. ବିଶେଷ୍ୟକୁ ବିଶେଷଣରେ ଓ ବିଶେଷଣକୁ ବିଶେଷ୍ୟରେ ପରିଣତ କର ।
(କ) ରୁଦ୍ର, (ଖ) ଶରୀର,
(ଗ) ମାନସ, (ଘ) ଶୋଷଣ,
(ଙ) ତୃଷ୍ଣା (ଚ) ମୋହ
୭. ବୈଶାଖ ଶବ୍ଦର କୁ୍ୟପୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୟ ବାଛି -
(କ) ବି + ଶାଖ, (ଖ) ବିଶା+ଅଖ,
(ଗ) ବିଶାଖା + ଅ, (ଘ) ବୈଶ + ଅଖ

କ୍ଷୁଦ୍ର ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୮. ବୈଶାଖ ରୂପକ ରୁଦ୍ର ଦେବତାକୁ କବି କେଉଁଠାକୁ ଆହ୍ୱାନ କରିଛନ୍ତି ?
୯. ଚିନ୍ତାକୁ ତପଳ କହିବାର କାରଣ କ’ଣ ?
୧୦. କବିଙ୍କୁ ମରଣ ତୁଲ୍ୟ ଦୁଃଖ କିଏ ଆଣି ଦେଇଛି ?
୧୧. କବିଙ୍କ ନୟନ ଓ ଶରୀରର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା କିପରି ?
୧୨. କବି କାନ୍ଥରରେ କାହିଁକି ଧାଉଁଥିଲେ ?
୧୩. କବି ଆଉ ଧାଇଁ ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି କହିବାର କାରଣ କ’ଣ ?
୧୪. କବି ଆଉ କ’ଣ ନହେବା ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଛନ୍ତି ?
୧୫. କବି ତାଙ୍କ ବିପ୍ଳବିପରି ହରଣ କରିବା ପାଇଁ କାହାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଛନ୍ତି ?
୧୬. ଶୁଷ୍କ କାୟା ଧାରଣ କରିବାକୁ କବି କାହିଁକି ଚାହୁଁନାହାନ୍ତି ?
୧୭. କେଉଁ ମାୟା ଛାରଖାର ହେବା ପାଇଁ କବିଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ?

୧୮. ଚଣ୍ଡ କିରଣ କ'ଣ କରୁ ବୋଲି କବି ଇଚ୍ଛା କରିଛନ୍ତି ?
୧୯. ଚଣ୍ଡ କିରଣ ତାଣ୍ଡବର ଜଳା ପୋଡ଼ା ଭଙ୍ଗା ପରେ କ'ଣ ରହିଯିବ ?
୨୦. ଶଙ୍ଖ ତମରୁ ବୀଣା ତାନରେ କ'ଣ ଆସିବା ପାଇଁ କବି କହିଅଛନ୍ତି ?
୨୧. କବି କ'ଣ ଭୁଲିଯିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ?
୨୨. ତୁଳୀ ସର୍ଗରେ କ'ଣ ଛୁଟି ଆସିବ ?
୨୩. ବିଶ୍ଵ ଲଲାଟରୁ କ'ଣ ପୋଛି ହୋଇଯିବ ?
୨୪. ଜଗତରେ କ'ଣ ଫୁଟିବ ବୋଲି କବି କାମନା କରିଛନ୍ତି ?
- ସପ୍ତସଙ୍ଗ ସରଳାର୍ଥ ଲେଖ ।
୨୫. “କୁଝିଛି କୁଝିଛି ଏ କିବା କଷଣ, ଆପେ ଆପଣାର ଆଣିଛି ମରଣ ।”
୨୬. “ସରିଛିତ ମଧୁ, ଆଉ ଛାୟାଟାଏ ରହି ଦେବ କିବା ସାର ।”
୨୭. “କରହେ ମୋ ହୃଦେ ନବ ଅଭିନୟ ତାଣ୍ଡବ ଅଭିନବ ।”
୨୮. “ସେ ତୁଳୀ ପରଶେ ବିଶ୍ଵ ଭଣ୍ଡାରୁ ଆସୁ ନବ ପ୍ରଭା ଛୁଟି,
ବିଶ୍ଵ ଲଲାଟୁ ପୋଛି ହୋଇଯାଉ କ୍ଷତ ବ୍ୟଥା ଦୋଷ ତୁଟି ।”
- ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ତରମୂଳକ :
୨୯. ବୈଶାଖ ରୁଦ୍ର ଦେବତାଙ୍କୁ କବିଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।
୩୦. ‘ବୈଶାଖ’ କିପରି ନବଜାଗରଣର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିବ ତାହା ପଠିତ କବିତାନୁସାରେ ଲେଖ ।
୩୧. ବୈଶାଖ କବିତାରୁ କବିଙ୍କର ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପରିଚୟ ଦିଅ ।
- ତୁମପାଇଁ କାମ :
୩୨. ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁ ସଂପର୍କରେ ରଚିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବିତା ପଢ଼ ।
୩୩. ପଦ୍ମଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବିତା ପଢ଼ ।
୩୪. ଅବସର ସମୟରେ କବିତାଟିଏ ଲେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର ।
୩୫. କବିଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ଯତିପାତ ଓ ଶବ୍ଦସଜ୍ଞାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କିଛି ପଦ ମନେରଖ ।
୩୬. ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଶଙ୍ଖନାଦ, ଶିବଙ୍କ ତମରୁନାଦ ଓ ସରସ୍ଵତୀଙ୍କ ବୀଣାଝଙ୍କାର ପରି ଆଉ କେଉଁ ଦେବତାଙ୍କ କି କି ବାଦ୍ୟ ନାଦ ରହିଛି, ତାଲିକା କର ।

- ବିଷୟବସ୍ତୁ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଭାଗରେ ଦିଆଯାଇଛି ।
- ୧ ବିଷୟବସ୍ତୁ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଭାଗରେ ଦିଆଯାଇଛି ।
- ୨ ବିଷୟବସ୍ତୁ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଭାଗରେ ଦିଆଯାଇଛି ।
- ୩ ବିଷୟବସ୍ତୁ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଭାଗରେ ଦିଆଯାଇଛି ।
- ୪ ବିଷୟବସ୍ତୁ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଭାଗରେ ଦିଆଯାଇଛି ।
- ୫ ବିଷୟବସ୍ତୁ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଭାଗରେ ଦିଆଯାଇଛି ।